

LA DESTRUCCIÓ MASSIVA DE LA IDENTITAT DE L'ÉSSER HUMÀ

Ponència presentada davant del IV Congrés Internacional, Cultura i Desenvolupament, 6 al 9 de juny de 2005, La Habana

Hendrik Vaneeckhaute
www.rebellion.org

Parlar de la importància de la identitat per a l'ésser humà, és parlar de la dignitat de les persones, dels pobles, de la vida. La identitat ens diu qui som, d'on venim i ens permet projectar un camí cap al futur.

“La identitat ens ajuda a mantenir la seguretat emocional i la capacitat d'acció, mitjançant la presa de consciència de les situacions que viu la persona, la vivència de ser un mateix i el sentiment de pertinença a un grup o comunitat” (Beristain, 1999 [1]).

No és quelcom estàtic, al contrari, evoluciona al llarg de la nostra vida, influït per l'entorn, la cultura i l'estructura de la societat. Podem diferenciar entre una identitat individual, centrada en els atributs i característiques individuals de la persona, i una identitat social, segons la pertinença a un o varis grups de referència, conviccions socials, etc. Un concepte clau en la construcció de la nostra identitat, és el teixit social. Són aquelles relacions i persones amb les quals ens relacionem i que ens estimulen, ens accepten i ens ajuden a afrontar la vida. El teixit social ens relaciona amb els demés, crea vincles afectius i provoca solidaritat.

El Lliure Mercat Capitalista explota brutalment la necessitat de les relacions socials. D'una banda destrueix les estructures socials bàsiques, enteses com a teixit social. I de l'altra banda crea noves estructures, basades en la jerarquia i la competició. Aquestes noves estructures, sempre basades en el principi de la maximització del benefici financer personal, no contenen els elements bàsics d'un teixit social, com la confiança, la solidaritat, la cooperació i l'intercanvi. Al contrari, són fugaçs, fora del control dels membres, exigeixen un esforç permanent de renovació i reestructuració i destrueixen la personalitat i identitat de les persones i dels pobles.

La identitat, tan dels pobles com de les persones, es basa en un equilibri entre la naturalesa (l'ésser humà com a part de la naturalesa) i la cultura. El capitalisme no sols nega l'existència i el valor intrínsec de la naturalesa (i per això el vincle necessari de l'ésser humà amb ella), sinó que la converteix en un objecte més subjugat a la lògica de la maximització del benefici.

El capitalisme, en el seu afany de produir sempre més beneficis, necessita un creixement constant. Per a això li és necessari apropiarse cada cop de més territori, incorporar més treballadors a sota de misèria i incorporar més activitats humanes. El temps lliure, la cultura, l'educació, la salut, l'aigua potable, tota activitat humana ha de generar beneficis privats. En la seva expansió, el capitalisme no permet altres formes d'organitzar l'economia i la vida. On les hagi o on puguin sorgir, sempre tracta d'imposar la seva voluntat a través de la guerra i de la repressió. L'objectiu principal de la guerra bruta és la destrucció del teixit social. Sembrar la por i el terror, per provocar desconfiança, per a descompondre la societat, destruir la seva identitat, i reemplaçar-la amb la identitat desitjada: una societat de persones individuals, sense més identitat pròpia que la oferta pel mercat. Una societat sense més identitat de poble que un fals patriotisme impulsat per mecanismes artificials, com l'enemic comú, la pàtria, o els grans esdeveniments.

Sense la diversitat d'identitats, el món global capitalista és bipolar. Divideix a les persones en dos grups: els éssers consumistes enfront als destinats a ser consumits. El primer grup genera els beneficis i la base econòmica necessària per a l'especulació. El segon grup, majoritari, genera la reserva de mà d'obra necessària per a la producció. També divideix el planeta en dos: espai per a consumir i produir els bens de consum, i espai per extraure la matèria prima i produir l'alimentació bàsica. La població que habita en aquest últim espai és considerada com a col·lateral, molesta i és forçada a formar part del grup dels éssers destinats a ser consumits. Per apropiarse d'aquest territori, fa falta destruir l'ésser-camperol i l'ésser-indígena, no sols com a persones i pobles, sinó també com a formes de viure i possibles alternatives al model únic.

Podem resumir els principis de l'actual model capitalista en tres elements fonamentals [2]:

- (1) la destrucció de la identitat pròpia.
- (2) una realitat socioeconòmica basada en la vivència immediata.
- (3) la ideologia de l'únic model possible.

Aquests elements són aplicats de diferent manera en els dos grups, els consumidors i els 'consumits'.

Per als éssers consumidors, la destrucció de la identitat pròpia és condició necessària per a aconseguir un alt grau de consumisme dirigit cap a aquells productes que generen a la vegada un alt grau de benefici i de dependència. Una persona amb una identitat pròpia és capaç d'auto-regular la seva pròpia vida i disposa d'una actitud crítica front al món exterior. El consumisme es basa en tot el contrari, el mercat (tan el mercat laboral com el de productes de consum) regula la vida de les persones incapaces de fer front a la imposició de noves 'necessitats' artificialment creades.

Destruint la identitat pròpia, es desestabilitza la seguretat emocional de les persones, aconseguint substituir-la per la dependència externa. Un estudi europeu (de l'any 2000) revela que el 33% dels seus habitants presenta un alt nivell d'addicció al consum irreflexiu o innecessari, problemes greus de compra compulsiva, o una evident falta d'autocontrol econòmic. Una xifra que augmenta ràpidament, arribant en els joves al 46%. La felicitat d'aquestes persones (i 'la presa de consciència de les situacions que viu la persona') és instantània: el moment de la compra produeix una felicitat fugaç, que sols s'aconsegueix repetir amb una altra compra. La frustració generada per la insatisfacció d'aquest consum momentani i immediat, produeix un altre desig, més fort, a satisfer per un altre consum. Una roda que gira cada cop més ràpida, accelerada per l'adoctrinament diari dels missatges publicitaris. Sempre s'ofereix un nou model, una nova versió, una nova moda o una sensació més forta.

Per a satisfer l'addicció, les persones són capaces d'acceptar un estil de vida altament estressant, amb condicions laborals cada cop pitjors. La insostenibilitat es reflexa en un lamentable estat de salut. A Bèlgica, el 10% de la població pren tranquil·litzants i somnífers de forma contínua. A l'Estat Espanyol, el 34% dels nens entre 7 i 10 anys pateix sobrepès.

La falta d'identitat pròpia, es veu reflectida en una autoestima molt baixa i la creença que la personalitat depèn de les coses, productes de consum, que un posseeix. La pressió externa, combinada amb la falta d'autoestima, fa que el 75% de les adolescents (dones menors de 20 anys), desitjaria fer-se la cirurgia estètica si en tingués els mitjans.

El desig de consumir comporta, a més de l'addicció a l'acte del consum, una dependència financera alta. Segons l'estudi europeu anteriorment mencionat, el 95% dels addictes al consum mostra una tendència al sobreendeutament. Per a comprar tot el què desitgem, ens indueixen cap a la creença de la necessitat dels crèdits personals i hipotecaris. No sols ens indueixen, simplement ja no és possible disposar d'un habitatge digne sense passar per l'endeutament durant desenes d'anys. Perquè ja no hi ha comunitat ni teixit social per a oferir, amb treball comunitari, un habitatge al qui desitja començar a construir la seva vida fora de la llar familiar.

La doctrina de l'únic model possible es reflecteix en la il·lusió de viure en una societat democràtica i desenvolupada, front al món bàrbar i violent. Una il·lusió que provoca un profund racisme, basat en la creença de la superioritat pròpia, que justifica a la vegada l'explotació brutal de les altres societats.

Mentre els tres principis anteriorment mencionats són aplicats de forma més aviat subtil al món dels consumidors, l'altre pol de la població del planeta, els destinats a ser consumits, simplement és considerat com a població col·lateral. La destrucció de la identitat passa per l'aplicació de la guerra i la repressió. La realitat socioeconòmica basada en la vivència immediata, és la realitat de la misèria pura i

dura, que obliga a acceptar qualsevol treball, sota qualsevol condició. I la ideologia de l'únic model possible, és imposada per les institucions internacionals, a través dels governs titelles.

Els éssers consumits poden ser manipulats segons els interessos i les necessitats del sistema. Sofreixen bombardeigs i invasions o dictadures cruels imposades per a executar certes polítiques econòmiques o impedir el sorgiment d'altres formes d'organitzar la societat. Ballen al ritme dels dictàmens dels organismes internacionals, obligats a cultivar i/o produir el que imposa el Banc Mundial o el FMI, en les condicions estipulades per ells.

En la seva expansió, el capitalisme no pot permetre altres formes d'organitzar la vida, d'organitzar l'economia. És necessària la destrucció de l'ésser-camperol i de l'ésser-indígena, per la seva alta capacitat de viure al marge del model del lliure mercat capitalista. No consumeix suficient, ni produeix beneficis pel capital. A la vegada, la seva expulsió del camp genera territori disponible per a l'agro-indústria i converteix l'ésser-camperol en un possible ésser-treballador a sou de misèria. Corre la mateixa sort l'ésser-indígena, els territoris del qual suposen les majors reserves de biodiversitat restants, i a la vegada, són territoris on l'explotació massiva i barata no 'molesta' gaire.

D'aquesta manera, el Lliure Mercat Capitalista produeix un profund canvi en la societat, que per primera vegada a la història amenaça amb esclavitzar a la totalitat de la població mundial. Destruint la identitat de les persones i dels pobles se'ls desprèn de la seva Persona, de la seva Ànima. Traient la dignitat de l'ésser humà, se'l desprèn de l'essència del seu ser, la seva llibertat. No la llibertat promoguda pel fals lliure mercat capitalista, que és la llibertat fugaç d'un esclau sotmès a les regles dictades pel benefici financer del capital. Tampoc la llibertat d'acceptar qualsevol treball sota qualsevol condició, forçat per la simple necessitat de sobreviure. Sinó la llibertat de cadascú de buscar el seu propi camí, una llibertat que ofereixi sentit de vida. La llibertat que sols és possible des de l'equilibri interior i la satisfacció amb la vida. L'equilibri interior, producte d'una forma de viure senes pors, sense frustracions, sense odi. La satisfacció amb la vida, fruit de la felicitat, del gaudir de viure de forma conscient.

El capitalisme crea homes i dones buides, màquines que serveixen per a produir benefici. Per a això produeix la por i la insatisfacció de forma permanent. Des de la por al quedar-se exclòs de 'l'exitosa societat del consum', passant per la por del veí dins d'un món competitiu, fins a la por a l'enemic: el terrorista sempre amenaçant. I insatisfacció, producte de l'estímul constant de tenir cada cop més i de la vivència en un entorn d'estrès creixent, allunyat de l'equilibri natural.

La resistència front a aquesta amenaça esclavitzant passa per la defensa de la diversitat de les identitats i dels models de viure i de convida. Una lluita que no se sotmet a la fugacitat de lo immediat, però que sap dibuixar horitzons llunyans i combinar la utopia amb lo concret de la vivència diària. Que fugi dels pensaments únics, i que sap construir xarxes des de la divergència.

Per a això s'ha d'intercanviar i ajuntar-se per aprendre i estimular-se. Desafiar al sistema capitalista és possible des del caos de la multitud. Una multitud que sap autoorganitzar-se i aplica criteris sobre els quals el capitalisme no té control. Persones s'ajunten en grups petits que treballen de forma sostenible la terra, autogestionen mitjans d'informació alternatius, creen sistemes informàtics lliures i oberts, busquen alternatives a l'ús del diner, s'allunyen del consumisme massiu i intenten viure cuidant el medi ambient. En la mesura que els diferents grups no entrin en la provocació de la competició i del pensament de tenir l'única raó, constitueixen una xarxa de resistència efectiva al capitalisme esclavitzant.

[1] Beristain, Carlos Martín, ' Reconstruir el tejido social ', Icaria editorial, Barcelona, 1999.

[2] Reich, Wilhelm, ' Psicología de masas del fascismo ', Ed. Roco, México, 1973.